

KAPITTEL 13

Äntligen tacofredag: Om komedi i kyrklig extern kommunikation

Andreas Häger

Åbo Akademi, Finland

Abstract: This chapter looks at the use of comedic elements in external church communication and reactions to this use. The main example is a tweet from the Church of Sweden. Different possible functions of comedy in church communication are discussed. The most fundamental function of religious comedy is the establishment of a sense of community among the group who understand the joke. Some religious comedy clearly requires religious competence. One major reason for resistance to religious comedy from some Christian circles is that jokes that are too accessible to the general public fail to serve this purpose of creating community and drawing a boundary between «us» and «them».

Keywords: Christian comedy, religious community, boundaries, communication, Twitter

Intending

Syftet med detta kapitel är att diskutera användning av komiska element i kyrklig extern kommunikation. Detta tema diskuteras främst utgående från ett exempel, ett meddelande från Svenska kyrkans officiella twitter-konto, samt de reaktioner denna tweet väckte, men även andra exempel används. Texten i tweeten, publicerad 27.10.2017, lyder «När det ÄNTLIGEN är #tacofredag». Den är illustrerad med en traditionell Jesus-bild. Tweeten väckte reaktioner, i skrivande stund (augusti 2018) har den gillats 2269 gånger, fått 276 kommentarer – vilka utgör det centrala materialet för detta kapitel – och retweetats 589 gånger. Efter fyra dagar hade den redan fått över 1600 gillningar och 200 kommentarer (Wiman, 2017).

Sitering av dette kapitlet: Häger, A. (2019). Äntligen tacofredag: Om komedi i kyrklig extern kommunikation. I P. K. Botvar, A. K. Gresaker & O. Hovdelien (red.), *Ingen spøk. En studie av religion og humor* (s. 257–274). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.69.ch13>.
Lisens: CC BY 4.0

Religion och komedi eller humor är ingen självklar kombination (Capps, 2006; Bell mfl., 2011), vilket illustreras av reaktionerna på tacotweeten – både av de negativa och de positiva. I det följande tar jag kort upp begreppen komedi och humor och diskuterar dessas funktion ur sociologiskt perspektiv; samt därefter något om religion och humor, och mer specifikt humor i kyrklig kommunikation. Huvuddelen av kapitlet består av en analys av responsen till Svenska kyrkans tacotweet.

Komedi, humor och religion

I detta avsnitt diskuteras perspektiv på komedi och humor samt på deras möte med religion. Med religion avses här i praktiken institutionella former av substantiellt definierad religion. Mer konkret handlar det om kristendom och islam, och som konstaterat i första hand om Svenska kyrkan.

Att något är komiskt är ofta baserat på någon form av inkongruens – att något är malplacerat, överraskande eller på något sätt bryter mot normer (Knuuttila, 1996). Ett enkelt exempel är skämt som relaterar till avföring, som blir komiska just för att detta är ett tema som inte är gångbart i vanlig konversation. Ett viktigt drag hos det komiska är alltså att det är transgressivt och gränsöverskridande, vilket också är i fokus i diskussionen här.

Men alla tycker ju inte att kiss och bajs är roligt. Den finländska folkloristen Seppo Knuuttila (1996) gör en tydlig skillnad mellan komedi och humor: komedi är det inkongruenta, medan humorn är vårt sätt att relatera till det komiska. Humor blir det alltså när vi tycker att komedin är rolig.

För att man ska tycka att det är roligt måste man förstå skämtet. Humor kräver förståelse, igenkänning och också åtminstone ibland att man håller med om de poänger som görs och de premisser skämtet bygger på. En klassisk vits består av en premiss och en punchline, där premissen bygger upp skämtet och måste vara begriplig och bekant, medan punchlinen kommer med det inkongruenta, överraskande, transgressiva.

En följd av att humor bygger på att känna igen och hålla med är att den skapar en gemenskap av «oss» som förstår skämtet och en gräns mot «dem» som inte förstår eller inte tycker det är roligt. Det kan handla om

en tillfällig och ytlig gemenskap, bland några som skrattar åt ett skämt. Men viktigare är humorns roll i mer långvariga gemenskaper, till exempel i nationella eller religiösa grupper. Ett känt exempel kan vara hur de nordiska länderna skämtar om varandra – att i Sverige berätta norgevitsar är ett sätt att stärka en svensk gemenskap.

Lynch (2002) lyfter fram olika typer av funktioner hos humor, både psykologiska, som att lösa upp spänning (tension release), och sociala, som att skapa gränser och gemenskap eller fungera som motstånd mot övermakt.¹ En utgångspunkt för denna text är alltså att gränsdragning mot andra och stärkande av ingruppens gemenskap är en central funktion hos humorn (Meyer, 2000).

Den gemenskapsstärkande och samtidigt gränsdragande aspekten hos humorn är central inte minst i mötet mellan religion och humor. Precis som annan humor, och kanske rentav i en särskilt hög grad, förutsätter religiös humor tidigare kunskap (jfr. Bell mfl., 2011). För att förstå ett religiöst skämt måste man känna till sammanhang och premisser. För att riktigt uppskatta skämtet måste man också hålla med om det teologiska innehållet i skämtet.

En gammal katolsk vits fungerar som exempel.

Pariséerna kommer till Jesus med en kvinna som begått äktenskapsbrott och vill veta om Jesus tycker att kvinnan ska stenas som lagen säger. Jesus svarar 'Den som är fri från synd ska kasta första stenen'. Plötsligt träffas Jesus i bakhuvudet av en sten. Han vänder sig om och utropar: 'Mamma!'²

För att hänga med i denna vits måste man för det första kunna relatera den till berättelsen om Jesus och äktenskapsbryterskan i Joh. 8. Utan kännedom om detta sammanhang blir förstås skämtet helt obegripligt. För att förstå poängen med stenen som kommer flygande och punchlinen «Mamma!» måste man dessutom känna till den katolska uppfattningen att Maria var fri från synd. Och för att tycka att vitsen

1 Till det kunde man tillägga att humor som motstånd förstås också kan ses som skapande av gemenskap bland dem som gör motstånd och en gräns mot dem som försöker utöva kontroll.

2 Jag hörde denna berättas av en katolsk vän för över 25 år sedan. Den kommer också som snar träff när man googlar «Catholic jokes» (till exempel på <https://epicpew.com/good-clean-catholic-jokes/>; 25.9.2018).

är särskilt rolig hjälper det om man dessutom delar tron på denna katolska dogm.

Religiös humor, på samma sätt som humor i allmänhet, skapar eller upprätthåller gemenskap och gränser runt denna. Den gör det kanske mer effektivt än till exempel nationalistisk humor, för att katoliker är mer benägna att tro på Marias syndfrihet än svenskar på att norrmän inte kan använda tändstickor, till exempel. Jag uppfattar den gemenskapskapande och gränsdragande funktionen som alldeles central för religiös humor, och den är också grunden för den analys jag gör av den svenska tacotweetsdiskussionen. Innan jag går in på den vill jag diskutera användning av komiska element i specifikt kristen kommunikation, både intern och extern.

Komedi i intern och extern kristen kommunikation

I min diskussion om kristen användning av komedi vill jag dra paralleller till användning av populärkultur i ett bredare perspektiv. Howard och Streck (1999) skriver om olika funktioner – och samtidigt existensberättigande och grund för legitimitet – hos kristen rockmusik, och jag tror att deras analys är tillämplig också på komedi.

Den klassiska funktionen hos kristen rock är evangelisering, att rocken används som ett medel att nå nya (unga) människor med det kristna budskapet. Med tanke på att den kristna rocken (liksom annan kristen populärkultur) mest kom att nå de redan omvända uppmärksammas en annan funktion, nämligen att erbjuda kristna ungdomar en «trygg» underhållning, fri från textsvordomar eller sexuella anspelningar. En tredje motivering för kristen rock, som enligt Howard & Streck är en senare utveckling, är att helt enkelt göra bra musik, «art for art's sake».

I användningen av komedi i kristen kommunikation kan man se vissa paralleller till denna tredelning, komedi är också en form av populärkultur. Parallellerna är ändå inte fullständiga eftersom det är olika uttryck. Musik är som konst och uttryckssätt förhållandevis mer «universell» och lättbegriplig än komedi, även om också musik förstås kräver kunskap

och alla kan inte förstå allt. En konsekvens av att musiken är mer universell är att för kristen rock är den externa funktionen, evangeliseringen, den centrala, medan för komedi är den interna, den underhållande och samtidigt gränsdragande, grundläggande.

Komedi i intern kommunikation

Att kyrkor och samfund använder komedi i intern kommunikation, till exempel i predikningar, är inte alls särskilt ovanligt. En funktion hos detta är direkt jämförbar med Howard och Strecks diskussion, att underhålla lyssnarna, att inom ramen för predikan ge dem ett «tryggt» alternativ till «världslig» komedi, att ge möjligheten att få ett gott skratt utan att till exempel riskera höra svordomar eller könsord. Den amerikanske televangelisten Joel Osteen har gjort vitsberättandet till en återkommande del av sina predikningar. Som exempel återger jag i min översättning en vits Osteen berättar på flera av de samlingar av hans vitsar som finns på YouTube:³

Det var en gång en pastor som var på björnjakt. Han såg ingen björn och började bli frustrerad. Han satte undan geväret och gick ner till en bäck för att svalka sig. Där ser han en stor grizzlybjörn rusande mot honom. Han faller ner på knä, sträcker sina armar i vädret och ber 'Gud skydda mig, jag ber dig omvända denna björn till kristendomen.' Som av ett under fryser björnen till, sträcker upp ramarna mot himlen och säger 'Tack Herre för denna mat jag just kommer att äta.'

Här finner man en viss drift med pastorn och pastorsrollen, kanske roligare för den som faktiskt känner en pastor, eller när den berättas av en(s) pastor. Det är en «barntillåten» vits, den innehåller ingen under-bältet-humor utan i stället kristna element som fromhet och bön. Det komiska, inkongruenta är förstås att björnen pratar men ännu mer att den kan ha en religion och kan be; och dessutom överraskningen att rollerna omvänds, att den jagande pastorn blir jagad. Redan namnet på den YouTube-film där skämtet ingår, liksom på flera andra motsvarande

3 Funny Christian Jokes CLEAN PART 2. <https://www.youtube.com/watch?v=jK2r48eNRO4>; 1.10.2018. Vitsen börjar vid 2:15.

samlingar både på YouTube och i bokform⁴, innehåller epitetet «clean» (denna gång dessutom i versaler) för att påpeka att detta är underhållning som lämpar sig för (konservativa) kristna.

En viktig funktion hos komedi och humor i intern kristen kommunikation är också den pedagogiska eller retoriska: skämten bidrar till att föra fram innehållet i predikan. Detta hör samman med den viktigaste funktionen, som redan nämnts, att förstärka gemenskapen genom att skratta åt sådant man tillsammans förstår och tror på. Den interna kommunikationen kräver tidigare kunskap; men gällande användning av komedi i intern kommunikation är det en central poäng att den bara riktar sig till sådana som har tillräcklig kunskap – det förstärker gruppens gränser.

Komedi i extern kommunikation

Extern kommunikation måste per definition vara begriplig för en bredare publik, annars kan den inte kommunicera externt, och detta gäller också komedi i extern kristen kommunikation. Här drar jag en parallell till Howards och Strecks första kategori, evangelisation, även om min användning av denna term blir bredare än deras. När till exempel de nordiska majoritetskyrkorna använder komedi i sin externa kommunikation, som i den svenska tacotweeten, handlar det inte kanske alltid om evangelisation i bemärkelsen att sprida ett kristet budskap, för att inte tala om ett omvändelsebudskap, men om en del av kyrkans «branding». Man försöker skapa en positiv, kanske «modern», image för sin kyrka, en «street cred», och därmed i förlängningen locka fler människor till kyrkans gudstjänster (där de sedan kan evangeliseras i en mer strikt bemärkelse av ordet).

Bell med flera (2011) analyserar ett exempel på bokstavligen kyrklig extern kommunikation: texter på skyltar utanför amerikanska kyrkor. De studerar ordlekar på dessa skyltar ur ett korpuslingvistiskt perspektiv. Ett exempel på en ordlek i deras material är: «A Christian heart is good, but a Christian liver is better». Utgångspunkten är att skyltarna är till för att dra till sig uppmärksamheten men också evangelisera. En viktig

⁴ <https://www.amazon.com/Joel-Osteen-Jokes-Hillarious-Collection/dp/0692213988>; 9.10.2018.

slutsats är att skämten i hög grad bygger på «issues relevant to tenets of faith and Christian morality» (Bell mfl., 2011, s. 199), och att skämten inte skulle fungera om dessa element byttes ut. Vidare konstaterar forskarna att budskapet knappast når dem som inte är bekanta med kristna trossatser men att ordlekar å andra sidan fungerar väl i extern kommunikation, till exempel reklam. Inte minst syftar ett skämt på skylten utanför kyrkan att skapa en positiv image av kyrkan i fråga: «portray themselves as light-hearted, approachable and ‘joinable’» (Bell mfl., 2011, s. 200).

Tacotweeten från Svenska kyrkan är ett tydligt exempel på komedi i extern kristen kommunikation. Twitter är ett öppet forum, som alla kan se. Låt mig här kort nämna två andra exempel från nordiska majoritetskyrkor. En församling utanför Helsingfors väckte våren 2018 en viss uppmärksamhet med att under påsken hänga en stor och färggrann banderoll på kyrkväggen, med texten (Tuovinen 2018; i min översättning från finska):

JESUS ÄR DÖD April april. Påsk 1.4.2018.

Skämtet bygger på det enkla faktum att påskdagen inföll den första april. Kyrkoherden berättar att avsikten var att få människor att fundera på om påsken kunde vara annat än bara en ledig helg (Tuovinen, 2018). Banderollen väckte en del reaktioner, till vilka jag återkommer nedan.

I Norge gjorde Den norske kirke 2013 en ironisk webbplats som driver med tanken på en «perfekt jul»; sidan finns fortfarande kvar på www.perfektjul.com (1.10.2018). Avsikten var enligt ett uttalande för norsk TV (Barth-Heyerdahl, 2013):

Vi håper å bringe folk til refleksjon. Vi ønsker å si at man må ikke strebe etter å gjøre alt perfekt. Nåden er nok.

Webbplatsen rymmer ett omfattande och komplext material med olika texter av olika karaktär. Det genomgående greppet är ironiskt, vilket kan vara ett svårt stilgrepp både att producera och att tolka; men också mer seriösa texter, såsom en genomgång av julevangeliet som svar på frågan varför vi firar jul, ryms med. Liksom den svenska tacotweeten väckte också detta försök till komedi i extern kommunikation från en nordisk majoritetskyrka en hel del reaktioner, rentav så att en biskop tyckte att sidan skulle stängas (Barth-Heyerdahl, 2013).

Howard & Strecks (1999) tredje funktion hos kristen populärmusik är att vara bra musik – eller motsvarande bra komedi etc., beroende på uttrycksform. Det finns en bakomliggande tanke att konstnären genom att skapa god konst visar på Gud som skaparen. Vad som är bra musik är däremot subjektivt, och detta gäller i ännu högre grad för komedi: bra komedi är sådan som man skrattar åt men som redan konstaterats skrattar inte alla åt samma saker, det är subjektivt och framför allt bundet till den kultur eller grupp man hör till.

Däremot kan det gå att märka olika ambitionsnivåer och det finns kristen komedi som strävar till att hålla en nivå som kan mäta sig med komedi utanför kyrkan och nå ut på basen av sina komiska kvaliteter. Ett nordiskt exempel är den svenska prästen och satirikern Kent Wisti, vars framgångar kan noteras bland annat genom att han publiceras i Sveriges största morgontidning *Dagens Nyheter* (Wisti, 2018). Ett annat exempel är den kristna amerikanska ståupparen Michael Jr (www.michaeljr.com; 9.10.2018). Wisti och Michael Jr har det gemensamt att de dels försöker hålla en kvalitet som kan nå en bredare publik, dels att de inte alltid har skämt som anknyter till religion. Skillnaderna är, förutom helt olika uttryckssätt, skämtteckning respektive stand up, också olika teologisk hemvist, Wisti kunde kännetecknas som liberal medan Michael Jr är evangelikal.

Användningen av komedi i kristen kommunikation väcker reaktioner och respons. Särskilt komedi i extern kommunikation väcker en del kritik. Komedi handlar om det inkongruenta, det gränsöverskridande, och för kritiker av komedi i kristen kommunikation verkar blandningen av religion och komedi vara alldeles för inkongruent och transgressiv. Komedins gränsöverskridande väcker både positiva och negativa reaktioner när gränserna mellan humor och allvar, mellan «god» och «dålig» smak och inte minst mellan «oss» och «dem» överskrids. Dessa reaktioner är temat för diskussionen om Svenska kyrkans tacotweet.

Tacotweeten och reaktioner på Twitter

Svenska kyrkan publicerade alltså i oktober 2017 en tweet med en Jesusbild och texten «När det ÄNTLIGEN är #tacofredag». Bilden är en så

kallad «gif», en bild med rörliga element på en (i detta fall ett par sekunder lång) loop. Bilden är en mycket traditionell, romantisk Jesus-bild, med båda händerna uppsträckta i höjd med halsen. I gifen fladdrar fingrarna på bägge händer fram och tillbaka.

Det verkar klart för alla som svarar på Twitter att det är fråga om ett skämt. Ingen uppfattar texten och bilden till exempel som ett kristet budskap eller som reklam för tacos. Orsaken till att man ser det som ett skämt är de olika inkongruenser som är närvarande i texten och bilden. En inkongruens är att Jesus äter tacos, som vi uppfattar som mer modern mat än de bröd och fiskar bibeln talar om och därtill från en helt annan kulturkrets; att han så att säga «firar» den svenska ritualen tacofredag. Både tacos och tacofredagen går över gränser såväl i tid som i rum. En annan inkongruens är de rörliga fingrarna, som jag inte kan förstå på annat sätt än att de är avsedda att väcka munterhet. De hör inte hemma i en traditionell Jesus-bild, och de gör samtidigt Jesus skrattretande. Detta lyfter i sin tur fram den främsta inkongruensen, blandningen av religion och komedi. I den mån skämtet är roligt är det roligt för att det handlar om religion och om kristendomens centrala gestalt: ingen hade skrattat om det i stället varit en bild på Zlatan med samma text – då hade reklamtolkningen legat närmare.

Jag kommer i det följande att citera och diskutera några av svaren på Twitter, både sådana som är negativa till tacotweeten och mer positiva reaktioner. Några särskilda kategorier av svar tas upp: tweets om Svenska kyrkan respektive medlemskap där; kommentarer som anknyter till islam; samt mer explicit diskussion om förhållandet mellan religion och humor. Citaten har valts för att illustrera de olika teman som kommer upp i materialet. Alla tweets citeras som de är publicerade, inklusive skrivfel.

Först två exempel på positiva svar:

Tack Svenska Kyrkan för att ni låter kyrkan följa sin tid. Kärlek och respekt

och

Fredag = tacos. Alla ❤️ tacos. Alla inkluderar Jesus.

Ingendera av dessa positiva kommentarer lyfter särskilt upp det humoristiska, bara att tweeten ligger i tiden. I den första kommentaren kan «följa sin tid» innebära att våga använda komedi; i den andra är det mer

tydligt att det handlar om att följa trenden att äta tacos på fredag. Att «följa med sin tid» är kärnan i sekulariseringen, och de svar som tackar Svenska kyrkan för detta vill se sekulariseringen som en positiv process (jfr. Persson, 1971, s. 19).

Men det kom också många negativa svar, som är kritiska till kombinationen religion och komedi. Ett svar på Twitter konstaterar kort:

Lek inte med gud

Kommentaren lyfter tydligt fram att det finns något som är heligt och inte att «leka» med. Den tolkar också tacotweeten som ett skämt om Guds son. En mer konkret anknytning till Kristi person finns i följande inlägg:

Det här är smaklöst, upprörande och kränkande. Kristus dödades en fredag.

Det är en allvarsdag för kristna. Kyrkokansliet borde stängas!

För denna twittrare är inte bara Gud och Kristus något man inte får skämta om, också fredagen är helig. Denna tweet verkar även ta avstånd från att äta tacos på fredag, kanske i anknytning till tanken att fredag ska vara en fastedag. Den avslutande uppmaningen refererar till att tacotweeten kommer från kyrkans centrala kommunikationsavdelning och ser hela kyrkans administrativa ledning som ansvarig.

Följande exempel innehåller en ytterligare dimension av kritik:

Ok att driva med det mesta men detta är både opassande och kanske ännu värre inte ens särskilt kul!

I denna tweet finns en implicit tanke att, om det hade varit ett roligare skämt hade det varit mindre opassande.

Om Svenska kyrkan

Eftersom tacotweeten publiceras på Svenska kyrkans officiella twitterkonto finns det en viss logik i att en del svar direkt kommenterar denna institution. Ovan finns exempel på både positiv och negativ respons i relation till kyrkan som organisation. Jag citerar två svar som mer uttryckligen tar upp Svenska kyrkans status och roll:

Ni behöver verkligen ta en funderare på om ni ska kalla er för Kyrka... Namnet är det enda ni har kvar från Kristendomen.

Citatet är synnerligen kritiskt och ifrågasättande. Här handlar det inte bara om att stänga kyrkokansliet utan om att överväga om Svenska kyrkan som helhet har ett existensberättigande eller om det alls är en kristen sammanslutning. En liknande ståndpunkt uttrycks i ett engelskspråkigt svar:

If the Swedish church had anything Christian left to it, they would know that Christians have been fasting on Fridays since the 1st century.

Det är fråga om hårda reaktioner på en enda tweet. Men de torde bygga på en tidigare kritisk inställning till Svenska kyrkans linje. Kritiken är kyrkopolitiskt motiverat, man passar på att ventilera sin ilska när man tycker det finns en orsak. Att man ser en orsak till kritik i detta sammanhang bygger i sin tur på att man inte tycker att det är förenligt med kristendom att skämta på detta sätt.

Ofta när det uppstår kritik mot kyrkan i samband med olika "medieskandaler" (se Soukup, 1997) väcks frågan om kyrkomedlemskap i debatten, och ibland sker också markerat högre utträde i samband med sådana «skandaler». Det kan gälla reaktioner mot vad som uppfattas som för konservativa ställningstaganden; ett exempel var det stora antal utträden ur Finlands evangelisk-lutherska kyrka i samband med ett TV-program om homosexualitet («Fler utskrivningar...»). Men också utträden med motsatt förtecken, att kyrkan inte är tillräckligt konservativ, förekommer ju. Ett exempel på detta kommer i en kommentar till den svenska tacotweeten:

Uselt att skämta på messias bekostnad! Redan lämnat er gudlösa kyrka och uppmanar andra att göra detsamma!

Här är epitetet «gudlös» en tydlig indikation på hur denna person ser på Svenska kyrkan, och också tydligt att det är gudlösheten som varit orsak till utträdet. Detta skämt «på messias bekostnad» ska ses som en ytterligare bekräftelse på gudlösheten och en uppmaning åt andra att följa denna twittrare ut ur kyrkan.

Men det finns också sådana som reflekterar över sin medlemsstatus men drar andra slutsatser:

Det är den här kyrkan jag vill tillhöra, den som är en del av nutiden med glimten i ögat.

Här återkommer tanken om att kyrkan «är en del av nutiden», och motiveringen till att den är det, är att den «har glimten i ögat» och använder komiska element i sin kommunikation. En motsvarande inställning framkommer i följande inlägg:

Helvete vilken skön tweet. Jag som tänkte gå ur svenskan kyrkan eftersom jag är ateist, nu får jag fundera igen. Bra där!

Denna tweet får direkt ett svar:

Då passar du perfekt in. Svenska Kyrkan är en kyrka för ateister. Troende gör sig icke besvär.

Om islam

Om det känns logiskt att diskutera Svenska kyrkan i relation till ett meddelande på Twitter från denna organisation är kommentarer om islam åtminstone vid första åsynen mer överraskande:

Imorgon ansöker jag om utträde ur kyrkan. Gör så med Muhammed om ni vågar o vill vara lättsamma?Men d gör inte för nivét att man ej ska håna

eller

Nästa gång hoppas jag ni har guts att göra en gif med Muhammed som fladdrar m fingrarna o skriva äntligen halalfredag

Det tidigare citerade finska påskskämtet fick också kommentarer som rörde islam, i kommentarfältet till artikeln i en lokaltidning (Tuovinen, 2018).

Jag skulle vilja se humorbanderoller om islam ... kan det förverkligas eller är detta redan en tankebrott ... Den som sätter upp en sån banderoll vore snabbt som ögat arresterad och i förhör för hatprat och hets mot folkgrupp. Och

nätpolisen skulle förklara för oss varför muslimer är en folkgrupp men inte kristna. (i min översättning)

Uttrycket «tankebrott» hänvisar till Orwells 1984 («thoughtcrime» på engelska). Det indikerar att den som skrivit denna kommentar tycker att det är alldeles för svårt att kritisera islam. En annan kommentar lyder:

Om ni hade gjort samma om Muhammed hade alla här halsarna uppskurna.

Här verkar skribenten föreställa sig att det skulle komma muslimer med kroksablar för att avrätta «alla», inte bara den som skämtar.

Orsaken till att islam dyker upp i diskussionen på detta sätt är säkert att hämta i den uppmärksamhet de danska karikatyrteckningarna av Muhammed fick. Eller mer specifikt: hur den muslimska reaktionen mot dem porträtterades i medierna i denna del av världen. Det skapades en stark bild av muslimer som humorlösa och överkänsliga gällande sin egen religion (se Sultans kapitel).

Jag utgår från att de som gör jämförelser med islam inte själva är muslimer – i det första citatet är det explicit att personen hör till kyrkan. Något paradoxalt är det väl att de som på detta sätt verkar anklaga islam för att vara en mer strikt religion gällande humor inte själva verkar uppskatta skämt om kristendomen, vilket också lyfts upp i ett svar på Twitter:

Men!!! Inläggen här visar att kristet troende är precis lika skitnödiga som muslimer.. slappna av för sjutton!

De citerade kommentarerna om islam och humor hänvisar till att «våga» skämta om islam. Det kan anknyta till bilder av brinnande danska flaggor efter karikatyrerna i *Jyllands-Posten*. Men det kan också handla om en föreställning att islam också i Sverige och Norden är mer skyddat än kristendomen, vilket antyds av påståendet att det vore att «håna» att skämta om Muhammed, men att tacotweeten enligt det första citatet i detta avsnitt inte är hån i samma bemärkelse. Ett annat uttryck för denna tanke är frågan om varför muslimer är en folkgrupp, men inte kristna. Ett svar på denna fråga är att islam har en mycket svagare ställning än kristendomen i det nordiska samhället, i en minoritets- och inte en maktposition. Ett annat svar är att det är mer legitimt att skämta om sin egen religion (se Gresaker og Hovdeliens kapitel).

Kommentarer om religion och humor

Jag avslutar genomgången av svar på tacotweeten med att citera några tweets som explicit diskuterar förhållandet mellan religion och humor. Ett svar lyder:

Om inte Jesus o Gud hade haft humor hade inte vi haft humor!

Detta är ett försök att starkt legitimera humor religiöst och därigenom göra den legitim också i kyrkan. Uttalandet kan anknytas till det Howard och Streck (1999) kommenterar angående den religiösa populärkulturens funktion som konst: humorn som en del av skapelsen.

En annan tweet lyder:

Om våra kyrkor ska vara skämtfria zoner så kommer vi snart ha än mindre folk som går på gudstjänst.

Den kan ses i relation till Howards och Stacks diskussion om evangelisation: man använder sig av populärkulturella element för att locka människor till kyrkan.

Följande är ett argument baserat på kyrklig identitet:

Det här var roligt. Om man inte kan skoja med vår religion, lutar man lite åt fundamentalist-hållet.

Vilken åsikt man har i mer eller mindre kontroversiella frågor handlar i hög grad om hur man vill framstå som individ. Utgångspunkten för citatet är att få vill framstå som fundamentalister.

Alla tycker som framkommit inte att tweeten är rolig. Följande ifrågasätter om detta handlar om «humor»:

Jesus som blev korsfäst för mänsklighetens skull (som dom flesta kristna tror) ska Svenska Kyrkan driva med och tycka att det är humor???

Om man tycker att något är «humor» eller inte handlar, som ovan framhållits, om tolkningen av det komiska. Men det är enligt mig inte heller entydigt att tacotweeten driver med Jesus fast man låter honom säga att han gillar tacos, även om än fingerrörelsen som sagt ser skrattretande ut. Parentesen «som de flesta kristna tror» kan tolkas som ännu en

gränsdragning: de flesta kristna, men kanske inte ni som hör till Svenska kyrkan eller som tycker att detta är roligt.

Kyrkokansliet, eller åtminstone kommunikationsavdelningen, försvarar sig också i flödet. En person som signerar sina tweets med ett namn med tillägget «red.», alltså redaktör – möjligen den person som lade upp tweeten – förklarar sig flera gånger, bland annat så här:

Det är sätt att skoja om att det är vanlig fredag. Jag tror på en Gud som gillar humor. Men man kan ha olika syn på detta/[förnamn], red.

Här återkommer den starka religiösa legitimeringen i hänvisningen till «Gud som gillar humor». Kopplingen mellan denna Gud och kommentaren att «det är en vanlig fredag» får mig att tänka på tacotweeten som en variant av det klassiska talesättet «Thank God it's Friday».

Låt mig avsluta genomgången med en slags «metakommentar» som tycker att själva diskussionen, och kanske hela kristendomen, är humoristisk:

Helvete vilka roliga kommentarer. Att vara troende idag alltså. Är det på riktigt eller ett massivt konstprojekt?

Diskussion

Jag konstaterade ovan att humor handlar om gränsdragning. I kommentarerna om Svenska kyrkans tacotweet kommer olika gränsdragningar fram.

Diskussionen om kyrkomedlemskap handlar uttryckligen om gränsdragning mellan oss och dem. Medlemskap i kyrkan förknippas i svaren på Twitter med att man hör till den grupp som tycker att detta skämt är roligt, medan åtminstone vissa av dem som inte tycker att det är roligt inte vill höra till Svenska kyrkan. Man kan förstås också dra gränser inom kyrkan – de nordiska majoritetskyrkorna rymmer många olika falanger – och till exempel talet om att stänga kyrkokansliet är ett uttryck för detta: att man hör till kyrkan men inte är som de där.

Att hävda att Svenska kyrkan inte är kristen är en skarp gränsdragning. I sammanhanget kan man göra en koppling till gränsdragning mellan

kristendom och komedi: eftersom Svenska kyrkan använder komedi kan den inte vara en kristen kyrka.

Den skarpaste gränsdragningen mellan religion och humor är att döma ut ett skämt som hädiskt. Ingen i materialet säger däremot rakt ut att det är hädiskt eller blasfemiskt, tvärtom ifrågasätts en sådan tolkning. Det hävdas i stället att det är «opassande» och «osmakligt».

Det finns en uppfattning i materialet, liksom i kommentarerna till det finska påskskämtet, att man inom islam drar en skarpare gräns mot humor än vad som är fallet i kristendomen. Uppfattningen går i ett citerat exempel så långt som till att hävda att skämt om islam skulle leda till avrättning. Att människor som själva alldeles uppenbart inte är muslimer uppfattar dessa som så strikta och rentav våldsamma är i sin tur en gränsdragning mellan «dem», muslimerna, och «oss» icke-muslimer, som uppfattar oss som toleranta.

Men det finns också de som är positiva till gränsöverskridning eller att sudda ut gränser till exempel mellan kristendom och komedi. Ett tydligt exempel är uttalandet att kyrkan inte ska vara en «skämtfri zon». Men att vilja överskrida eller avskaffa gränser är också ett sätt att uppmärksamma gränser och visa att de spelar en roll.

Perspektivet i detta kapitel har varit att se på användning av komedi i kristen extern kommunikation. Den kristna externa kommunikationen kan definieras som «evangelisation» i väldigt bred bemärkelse, att nå ut utanför den egna organisationen, berätta om sin verksamhet, försöka locka nya intresserade eller bygga sitt «brand» (och förstås också ibland i helt traditionell bemärkelse, som att predika ett kristet budskap om synd och frälsning). I intern kommunikation kan det som konstaterats handla om att framföra teologiska poänger, komedin kan fungera som ett retoriskt eller pedagogiskt redskap. Den kan också utgöra ett «tryggt» eller «rent» alternativ till mainstream komedi.

Men den viktigaste funktionen hos användning av komedi i kristen kommunikation är ändå att bidra till att skapa och upprätthålla en gemenskap bland dem som förstår skämtet. I de skämt som citerats i detta kapitel kan man se exempel på detta genom att de kräver en förståelse av de teologiska premisserna för skämtet. I det katolska skämtet om Maria som kastar sten måste man känna till och acceptera dogmen om

Marias syndfrihet medan skämtet om den björnjugande pastorn bland annat bygger på premisserna att Gud hör bön, under sker, Jesus frälser och Gud förser sina barn med det de behöver. Det finska påskskämtet kräver också viss förhandskunskap, trots att det handlar om bokstavliga extern kommunikation, en banderoll utanför kyrkan: det skämtet förutsätter att man känner till den kristna påskberättelsen om att Jesus dog och uppstod.

Men att förstå Svenska kyrkans tacotweet kräver väldigt lite teologisk kunskap eller förförståelse, i huvudsak att man vet att bibeln inte berättar att Jesus åt tacos. Men den kräver att man känner igen gränsen mellan religion och komedi. Kritiken handlar ofta explicit om denna blandning: «lek inte med gud».

Den kanske viktigaste orsaken, även om den är outtalad, till negativa reaktioner mot användning av komedi i kristen extern kommunikation är just att den inte kräver religiös kompetens för att förstå. För att förstå tacotweeten hjälper det inte att kunna mycket om kristendomen eller tro på dess budskap. Det är humor som lika bra kan förstås av dem som inte hör till gruppen. Skämtet misslyckas alltså med den centrala funktionen hos kristen humor: att upprätthålla en kristen grupp och dra gränser mellan «oss» och «dem». Därför att tacotweeten inte skapar en sådan gräns blir den kritiserad av dem som tycker att det är viktigt att dra gränser just mellan oss och dem, mellan vad som är kristet och inte är det, och mellan religion och humor.

Men för den eller de inom Svenska kyrkan och dess «kyrkokansli» som står bakom tweeten, och för dem som ger den tummen upp på Twitter, är dessa gränsdragningar kanske inte så viktiga. Snarare kan det vara så att alla som vill (och i detta fall accepterar att «fredag = tacos») får vara med i deras gemenskap.

Källor och litteratur

- Barth-Heyerdaahl, L. (2013). Biskop vil stanse ironisk kirkekampanje. Den ironiske adventskampanjen setter sinnene i kok i kirken. <https://www.tv2.no/a/4167201/>
- Bell, Nancy D., Crossley, S., & Hempelmann, C. F. (2011). Wordplay in church marquees. *Humor* 24(2), 187–202.

- Capps, D. (2006). Religion and humor: Estranged bedfellows. *Pastoral Psychology* (54)5, 413–4138.
- «Fler utskrivningar, fler inskrivningar». *Kyrkpressen* 3.1.2011. <https://www.kyrkpressen.fi/aktuellt/54177-Fler-utskrivningar-fler-inskrivningar.html>; 10.10.2018.
- Howard, J. R. & Streck, J. M. (1999). *Apostles of rock: The splintered world of Contemporary Christian Music*. Lexington: The University Press of Kentucky.
- Knuutila, S. (1996). Humorforskningens teori och praktik. I U. Palménfelt (red.), *Humor och kultur* (s. 37–59). Åbo: Nordic Institute of Folklore.
- Lynch, O. H. (2002). Humorous communication: Finding a place for humor in communication research. *Communication Theory* (12)4, 423–445.
- Meyer, J. C. (2000). Humor as a double-edged sword: Four functions of humour in communication. *Communication Theory* (10)3, 310–331.
- Persson, P. E. (1971). *Att tolka Gud I dag: Debattlinjer i aktuell teologi*. Malmö: Gleerups.
- Svenska kyrkan on Twitter. <https://twitter.com/svenskakyrkan/status/923927277557055493?lang=en>; 1.8.2018
- Soukup, P. A. (1997). Church, media and scandal. I J. Lull & S. Hinerman (red.), *Media Scandals: Morality and desire in the popular market place* (s. 222–239). New York: Columbia University Press.
- Tuovinen, P. (2018). Vantaalla kiskaistiin banderolli kirkon seinään: ”Jeesus on kuollut! Aprillia!“ *Nurmijärven Uutiset* 27.3.2018. <https://www.nurmijarvenuutiset.fi/artikkeli/622947-vantaalla-kiskaistiin-banderolli-kirkon-seinaan-jeesus-on-kuollut-aprillia>; 13.6.2018.
- Wiman, A. (2017). Hatstorm efter kyrkans taco-tweet. *Uppsala Nya Tidning* 31.10.2017. <http://unt.se/nyheter/uppsala/hatstorm-efter-kyrkans-taco-tweet-4804528.aspx> 14.6.2018.
- Wisti, K. (2018). *Alla fick hångla mer på Tage Erlanders tid*. Stockholm: Placenta.